

LIFO Culture

Τύραννος: Μαθήματα πολιτικής από τον Σαίξπηρ

Το νέο βιβλίο του κορυφαίου σαιξπηριστή Στήβεν Γκρήνμπλατ «Τύραννος - Ο Σαίξπηρ και η πολιτική» αναλύει τα χαρακτηριστικά των τυράννων και τις αιώνιες μεθόδους των ακραίων πολιτικών μέσα από τις τραγωδίες του Ουίλιαμ Σαίξπηρ.

Ακολουθώντας πιστά τα βήματα του Σαίξπηρ, ο πανεπιστημιακός, μελετητής και ιστορικός της λογοτεχνίας, καθηγητής του Χάρβαρντ Στήβεν Γκρήνμπλατ αποδεικνύει με τον παρεμβατικό του λόγο ότι είναι πραγματικά ο άνθρωπος της εποχής του. Αν λοιπόν ο Σαίξπηρ, με τη «θαυμάσια φιλοσοφική αμεροληψία του», όπως έγραφε γι' αυτόν ο ρομαντικός Κόλεριτζ, κατάφερε να αποδώσει το πολυδιάστατο της ανθρώπινης ύπαρξης, ο μελετητής Γκρήνμπλατ προσπαθεί να αποδείξει ότι η μελέτη των τραγωδιών του Σαίξπηρ είναι ο καλύτερος τρόπος για να κατανοήσει κανείς τα πρόσωπα και τις αντιδράσεις (και) στον σύγχρονο κόσμο. Η ικανότητα του κορυφαίου δραματουργού να διεισδύει με άνεση στα όρια της ανθρώπινης ψυχής, ειδικά των φορέων της εξουσίας, μπορεί να μας βοηθήσει να εντοπίσουμε και να κατανοήσουμε πρόσωπα και πράγματα από τη δική μας σύγχρονη πραγματικότητα, για παράδειγμα την αουγκράτητη και αχαλίνωτη σχέση λαϊκισμού, διαφθοράς και μνησικακίας που χαρακτηρίζουν σημερινούς πολιτικούς όπως ο Ντόναλντ Τραμπ. Επομένως, ποιος καλύτερος τρόπος για να μιλήσουμε για τα δόλια μέσα που μετατρέχονται οι αιώνιοι τύραννοι, τη μεθοδολογία τους και τα κεντρικά χαρακτηριστικά τους από τη μελέτη του Ουίλιαμ Σαίξπηρ;

Τουλάχιστον το ρητορικό αυτό ερώτημα φαίνεται να δεσπόζει στο επίκεντρο της νέας, άκρας ενδιαφέρουσας μελέτης του Στήβεν Γκρήνμπλατ *Τύραννος - ο Σαίξπηρ και η πολιτική*, που κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις του *Μορφωτικού Ιδρύματος της Εθνικής Τραπέζης* σε άρτια μετάφραση του Βάσου Λιαπτή. Ξεπερνώντας τις διάφορες ερμηνείες που θέλουν τον Σαίξπηρ είτε φίλο της μοναρχίας είτε πανούργο δημαγωγό, ο Γκρήνμπλατ θεωρεί ότι η βασική μέριμνα του κορυφαίου δραματουργού ήταν να αναδείξει τις πολλαπλές εκδηλώσεις της μεταμόρφωσης του μονάρχη σε τύρανο, η οποία δεν είναι ποτέ ενιαία ή μονοσημαντική. Ωστόσο στην περίπτωση του παρόντος έχει κάποια κοινά χαρακτηριστικά, όπως η καχυποψία, η δολιότητα, η άμεση, επίσης, συνδεδεμένη με την ηρωϊσμία μόνιμη ανασφάλεια, τα οποία χαρακτηρίζουν όλους τους μονάρχες και ηγέτες που μετατρέπονται σε αλλοκληρωτικούς δικτάτορες. Εξηγώντας αρχικά γιατί ο Σαίξπηρ κατά κύριο λόγο αναφέρεται σε πραγματικούς ηγεμόνες της ρωμαϊκής περιόδου ή σε βασιλείς και τυράννους που κυβέρνησαν κατά την πολιτάραχη περίοδο του Πολέμου των Ρόδων και όχι σε πραγματικά πρόσωπα της εποχής του, καθώς υπήρχε απόλυτη και αδιανόητη λογοκρισία, ο Γκρήνμπλατ αναλύει, μέσα από τις τραγωδίες του Σαίξπηρ, τον κεντρικό άξονα που διαπερνά τις συμπεριφορές και τις αντιδράσεις του τυράννου σε κάθε εποχή. Βέβαια, στο σημείο αυτό δείχνει να συμφωνεί με την άποψη πολλών κορυφαίων σαιξ-

πηριστών όπως ο Ουίλιαμ Χάλζιτ, ο Τζορτζ Στάνιερ ή ο Χάρολντ Μπλουμ, οι οποίοι διέκριναν μια εξαιρετική κορυφή στη δραματουργική πορεία του Σαίξπηρ που ξεκινά από τις πρώτες, πιο αμήχανες, συγκριτικόμενες απόπειρες χαρακτηριστικής σκιαγράφησης και φτάνει στην κορύφωση της βαθιάς ψυχολογικής ανάλυσης του τι μπορεί να κρύβεται στην καρδιά και στο μυαλό του πιο δόλιου ηγεμόνα (*Μακμπέθ*, *Βασιλιάς Λιρ*, *Χειμωνιάτικο Παραμύθι*, *Κοριολάνος*).

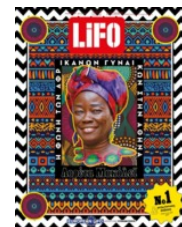
Ο Λόρενς Ολβιε ως Ηγάρδος ο 3ος στην περιφημη ταινία.

Και αυτό δεν το επισημαίνει τυχαία ο Γκρήνμπλατ, καθώς θεωρεί ότι στόχος του Σαίξπηρ δεν είναι να καταδείξει τα σκοτάδια του μονάρχη προκειμένου να εξωραϊσει τα αγαστά θελήματα του καταπιεσμένου λαού, εφόσον και αυτός σε μεγάλο βαθμό δείχνει να καταλήγει άθυρμα στα χέρια του εκάστοτε δημαγωγού. «Χαβιάρι για τη μέτσα», έγραφε ο Σαίξπηρ στον Άμλετ, μια φράση την οποία μπορεί να μην επικαλείται στο βιβλίο του ο Γκρήνμπλατ αλλά αποπειράται άμεσα την πλήρη αποσαφήνισή της, μελετώντας διαφορετικές τραγωδίες, όπως καταρχάς η τριλογία του Σαίξπηρ για τον Ερρίκο ΣΤ', Πατί μπορεί διάφοροι ευγενείς να εποφθαλμιούσαν τη θέση του βασιλιά Ερρίκου, αλλά αυτός που δείχνει πραγματικά επικίνδυνος δεν είναι τόσο ο δούκας της Υόρκης (δηλαδή ο πατέρας του κατόντου Ριχάρδου Γ') όσο ο Τζον Κέιנט, ένα πραγματικό πρόσωπο, όπως επισημαίνει ο Γκρήνμπλατ, επαναστάτης βγαλμένος από τις καλύτερες τάξεις, ο οποίος ξεσηκώνει τα πλήθη λέγοντας πως θα ξανακάνει την Αγγλία μεγάλη (μια φράση που, δόλιου τυχαία, είδαμε να χρησιμοποιεί ο Τραμπ στους προεκλογικούς του λόγους). Κοιταξέδοντας τους μαρφωμένους και τους μετριοπαθείς, ο κατεξοχήν λαοκλήνως ηγετικός δεν δείχνει να προσπιζείται καμία αρετή παρά μόνο τη βία και, κυρίως, μια φαινομενική αποκατάσταση, που μπορεί να είναι απλώς οφθαλμαπάτη. Εν προκειμένω ο συγγραφέας θεωρεί τον Κέιנט άλλοτε εκφραστή της πολιτικής του Τραμπ και άλλοτε του Τζορτζ Μπους έναντι του Ρέιγκαν, σε αντίθεση με τον Χάρολντ Μπλουμ, ο οποίος ταύτιζε τον Ρέιγκαν με τον Έντμοντ από τον Βασιλιά Λιρ. Και στις δύο περιπτώσεις, πάντως, επιβεβαιώνεται η βιασκή ικανότητα του Σαίξπηρ να χαράζει αναλογίες με υπαρκτά πρόσωπα του σύγχρονου πολιτικού κόσμου.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΙΝΑ ΜΑΝΔΗΛΑΡΑ

Βιβλίο

ΜΕΛΕΤΗ

**ΣΤΗΒΕΝ
ΓΚΡΗΝΜΠΛΑΤ**
**Τύραννος
Ο Σαίξπηρ
και η πολιτική**
Μίθρ.: Βάιος Λιαπής
Εκδόσεις
**Μορφωτικό Ίδρυμα
Εθνικής Τραπέζης**
Σελ.: 272

Ο Ερρίκος ΣΤ΄ δολοφονείται, τελικά, από τον Ριχάρδο, ο οποίος φαίνεται ήδη, από εκείνη τη στιγμή, να γνωρίζει, όπως όλοι σχεδόν οι τύραννοι, πως «είμαι ολομόναχος». Πρόκειται για έναν ακόμα μοχθηρό εξουσιαστή, έναν αφύκορο μονάρχη που πεθαίνει άφιλος, έχοντας από πολύ νωρίς στερηθεί την αγάπη – ιδού άλλη μια καίρια επισημάνση του Σαίξπηρ σε εποχές που η ψυχανάλυση δεν υπήρχε καν ως ιδέα. Ωστόσο η μαγεία του Σαίξπηρ δεν έγκειται τόσο στην ικανή δραματουργική επεξεργασία των χαρακτηριστικών του τυράννου αλλά όλων όσοι τον περιτριγυρίζουν, από τον πιο απλό αυλικό έως τον πιο δεινό συνωμότη, αν και, όπως γράφει χαρακτηριστικά ο Γκρήνμπλατ: «Καταγράφοντας τα διάφορα είδη των ανθρώπων που γίνονται νεροκουβαλητές στον μύλο του τυράννου, κινδυνεύουμε να παραβλέψουμε την πιο συναρπαστική πλευρά της θεατρικής ιδιοφυΐας του Σαίξπηρ: αυτή δεν είναι ούτε η συγκρότηση αφηρημένων κατηγοριών ούτε η διαβάθμιση της συνενοχής, αλλά η ολοζώντανη, αλησμόνητη ανασύνθεση της βιωμένης εμπειρίας». Δηλαδή τόσο οι κατώτεροι στη βαθμίδα κόλακες όσο και οι δευτερεύοντες χαρακτήρες, όπως ο ξαβέλος και πολιτικός δεξιολέσχης του Ριχάρδου, Κλάρενς, αναλύονται σε βάθος, εκδηλώνοντας διάφορες ιδιότητες μηδενιστών, πάσης φύσεως συμφεροντολόγων ή απλώς τυχαίων μπερτόδουλων κάθε λογής εξουσίας, τις οποίες είχε παρατηρήσει ως άνθρωπος του κόσμου και της εποχής του ο ίδιος ο Σαίξπηρ, κρατώντας πάντα τις δέουσες αποστάσεις.

Ωστόσο, υπάρχουν κάποιοι που κερδίζουν τη σαφή συμπαράσταση του Σαίξπηρ και αυτοί είναι οι απλοί, ανώνυμοι και άγνωστοι χαρακτήρες, εκφραστές των μεσαιών και κατώτερων στρωμάτων, απ' όπου, άλλωστε, προερχόταν και ο ίδιος, ικανοί, ωστόσο, να διασώσουν την ελπίδα και την πίστη του ποιητή στο ανθρώπινο είδος. Γιατί μπορεί ο Γκρήνμπλατ να μην ασπάζεται ακριβώς τις θεωρίες του Τζορτζ Κίτον ή του Άρνολντ Κετλ, που ήθελαν τον Σαίξπηρ σαφή υποστηρικτή του αμεσοδημοκρατικού ιδεώδους, αλλά, όπως και εκείνοι, πρεσβεύει πως οι σεμνοί και ταπεινοί ή ακόμα και τρελοί αυτοί χαρακτήρες είναι που υψώνουν αληθινό σθένος και συντριβούν τη δολιότητα του τυράννου. Από τους απλούς στρατιώτες στον *Ερρίκο Ε'*, που του απευθύνονται με θάρρος και ευθύτητα, έως τον ανώνυμο υπηρέτη στον *Βασίλειο Λιρ*, οι χαρακτήρες αυτοί ενσορκώνουν, σύμφωνα με τον Γκρήνμπλατ, «την ίδια την ουσία της λαϊκής αντίστασης στην τυραννία». Ενίοτε το πληρώνουν με τη ζωή τους, αλλά εν τέλει αποδεικνύουν την πραγματική αλήθεια έναντι του ψεύδους και, φυσικά, αντλαμβάνονται, όπως εκείνοι οι δυο δήμερχοι, Μάρουλλος και Φλάβιος, στον *Ιούλιο Καίσαρα*, ότι ούτε ο ενθουσιασμός του πλήθους ούτε η απόλυτη εξέγερση είναι σύμμαχοι της πραγματικής φρόνησης του ανθρώπου, μόνο η πραγματική συναίσθηση των ορίων της δύναμής του. Ξέρουν, για παράδειγμα, ότι πρέπει να κόψουν «τα πούπουλα από τις δυνατές φτερούγες του Καίσαρα» προτού μεγαλώσουν, ώστε να κρατήσει το πέταγμα σε μέτριο ύψος και να μην ανυψωθεί «πιο πάνω από όσο φτάνει μάτι / ανθρώπου κι έτσι όλους θα μας έχει πάντα υπόδουλους και φοβισμένους». Ποιος, άλλος μπορεί να μιλήσει, λοιπόν, με τέτοιο ποιητικό τρόπο και πολιτική ακρίβεια από τον Σαίξπηρ, δείχνοντας βαθιά διορατικότητα και σπάνια ενσυναίσθηση; Μονάχα αυτός.

Αν λοιπόν ο Σαίξπηρ, με τη «θανυμία φιλοσοφική αμεροληψία του», όπως έγραφε γι' αυτόν ο ρομαντικός Κόλεριτζ, κατάφερε να αποδώσει το πολυδιάστατο της ανθρωπίνης ύπαρξης, ο μελετητής Γκρήνμπλατ προσπαθεί να αποδείξει ότι η μελέτη των τραγωδιών του Σαίξπηρ είναι ο καλύτερος τρόπος για να κατανοήσει κανείς τα πρόσωπα και τις αντιδράσεις (και) στον σύγχρονο κόσμο.

